

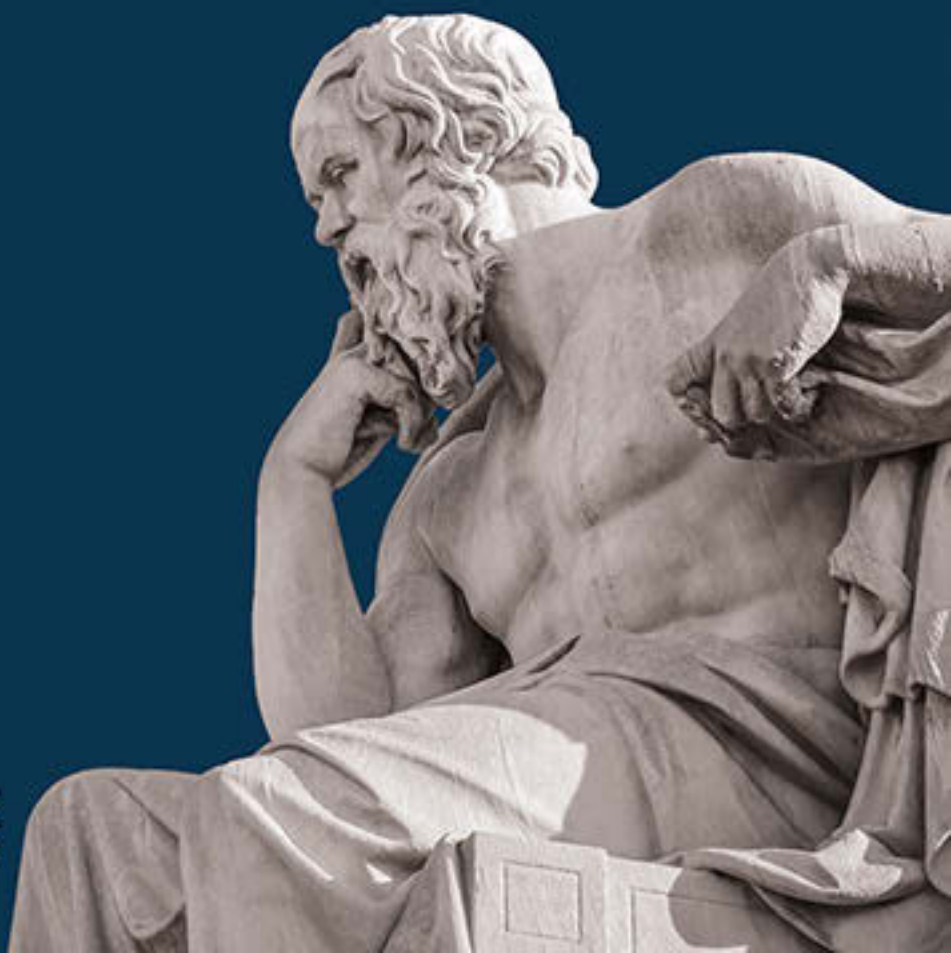
ΠΛΑΤΩΝ

Η ΔΙΚΗ

ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ

Ευθύφρων – Απολογία – Κρίτων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ – ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ:
ΤΑΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΥΘΥΦΡΩΝ

ΕΥΘΥΦΡΩΝ – ΣΩΚΡΑΤΗΣ

ΕΥΘΥΦΡΩΝ: Τι συμβαίνει, Σωκράτη; Σταμάτησες να συχνάζεις στο Λύκειο και τώρα περιφέρεσαι στη στοά του βασιλέα;¹ Δεν πιστεύω να 'χεις και συ καμιά δικαστική υπόθεση με τον βασιλέα όπως κι εγώ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Την υπόθεσή μου δεν τη λένε δίκη οι Αθηναίοι, Ευθύφρονα. Τη λένε γραφή.²

ΕΥΘ. Τι λες; Κάποιος κατέθεσε γραφή για να σε κατηγορήσει; Γιατί δεν πιστεύω να κατέθεσες εσύ γραφή εναντίον κάποιου.

ΣΩ. Όχι βέβαια.

ΕΥΘ. Κάποιος σε κατηγορεί;

ΣΩ. Βεβαίως.

ΕΥΘ. Ποιος είναι αυτός;

ΣΩ. Ούτε κι εγώ τον ξέρω καλά καλά τον άνθρωπο, Ευθύφρονα. Μου φαίνεται πως είναι κάποιος άγνωστος νέος. Νομίζω ότι τον λένε Μέληττο και ο δήμος του είναι ο Πίθος. Μήπως σου 'ρχεται στο μυαλό κάποιος Μέλητος απ' τον Πίθο; Τα μαλλιά του είναι ίσια σαν σκοινιά, το γενάκι του αραιό και η μύτη του γαμψή.

ΕΥΘ. Δεν μου 'ρχεται κανένας, Σωκράτη. Για ποιον λόγο σε κατηγορεί η γραφή;

ΣΩ. Για ποιον λόγο; Διόλου ασήμαντο απ' ό,τι μου

μοιάζει. Τόσο νέος να γνωρίζει ένα τόσο σημαντικό πράγμα, δεν μου φαίνεται αστεία υπόθεση. Γιατί αυτός, απ' ό,τι λέει, ξέρει με ποιον τρόπο διαφθείρονται οι νέοι και ποιοι τους διαφθείρουν. Και ενδέχεται να είναι σοφός, διαπιστώνοντας μάλιστα την αμάθειά μου η οποία διαφθείρει τους συνομηλίκους του, έρχεται να με κατηγορήσει στην πόλη όπως θα με κατηγορούσε στη μητέρα τους. Νομίζω ότι είναι ο μόνος που ξεκινά σωστά την πολιτική του σταδιοδρομία. Γιατί το σωστό είναι να ασχοληθείς κατ' αρχάς με το πώς θα κάνεις όσο πιο άξιους γίνεται τους νέους, όπως ο καλός γεωργός είναι φυσικό να ασχολείται πρώτα με τα νέα φυτά και κατόπιν με όλα τα υπόλοιπα. Έτσι κι ο Μέλητος ξεκινάει την εκκαθάρισή του από μας που βλάπτουμε τους νέους βλαστούς, απ' ό,τι λέει. Είναι φανερό πως ύστερα απ' αυτό θα ασχοληθεί με τους μεγαλύτερους και θα φέρει πολλά και σημαντικά καλά στην πόλη, όπως είναι φυσικό να συμβεί αν κάνεις τέτοια αρχή.

ΕΥΘ. Πολύ θα το 'θελα, Σωκράτη, αλλά φοβάμαι μήπως γίνει το αντίθετο. Επιχειρώντας να σε αδικήσει μου φαίνεται πως ξεκινάει αδέξια κακοποιώντας ό,τι πιο αγνό διαθέτει η πόλη. Για πες μου, όμως, τι ισχυρίζεται πως κάνεις για να διαφθείρεις τους νέους;

ΣΩ. Απίθανα πράγματα, καλέ μου. Θα καταλάβεις αν τ' ακούσεις. Διότι ισχυρίζεται πως κατασκευάζω θεούς και με κατηγορεί, απ' ό,τι λέει, επειδή φτιάχνω καινούριους θεούς και δεν πιστεύω στους παλιούς.

ΕΥΘ. Κατάλαβα, Σωκράτη. Προφανώς αναφέρεται

στο δαιμόνιο που λες ότι κάθε τόσο σε επισκέπτεται. Κατέθεσε, λοιπόν, τη γραφή για να σε κατηγορήσει πως καινοτομείς περί τα θεία και έρχεται στο δικαστήριο για να σε διαβάλει, επειδή ξέρει ότι αυτές τις συκοφαντίες τις πιστεύει εύκολα το πλήθος. Και μ' εμένα το ίδιο συμβαίνει: όταν μιλάω στην Εκκλησία του Δήμου για τις θεϊκές υποθέσεις και προβλέπω τα μέλλοντα, με περιγελούν σαν να είμαι μανιακός.³ Κι ας μην έχω πέσει μέχρι τώρα έξω στις προβλέψεις μου, όμως όλους εμάς του είδους μας μας φθονούν. Μην ασχολείσαι μαζί τους. Πρέπει να αντισταθείς.

ΣΩ. Φίλε Ευθύφρονα, να σε περιγελούν δεν είναι τίποτε. Γιατί εγώ πιστεύω ότι οι Αθηναίοι δεν νοιάζονται αν κάποιος είναι ικανός, αρκεί να μη διδάσκει τη σοφία του. Θυμώνουν όταν θεωρούν πως προσπαθεί να μεταδώσει τις ικανότητές του και σε άλλους, είτε επειδή τον φθονούν, όπως λες, είτε για οποιονδήποτε άλλον λόγο.

ΕΥΘ. Ό,τι κι αν σκέφτονται για μένα, δεν έχω καμιά διάθεση να το δοκιμάσω.

ΣΩ. Διότι εσένα δεν σε βλέπουν συχνά κι έτσι νομίζουν ότι δεν θέλεις να διδάξεις τη σοφία σου. Εγώ όμως φοβάμαι μήπως με περάσουν για φιλόανθρωπο που μοιράζεται γενναιόδωρα με τους πάντες ό,τι διδάσκει, όχι μόνον χωρίς να ζητάω αμοιβή αλλά και συναινώντας ευχαρίστως με όποιον επιθυμεί να μ' ακούσει. Αν λοιπόν, όπως τώρα δα έλεγα, πρόκειται να με περιγελάσουν, όπως λες ότι γίνεται μ' εσένα, θα

περνούσα μια χαρά στο δικαστήριο παίζοντας και γελώντας. Αν όμως το πάρουν στα σοβαρά, μόνο εσείς οι μάντεις μπορείτε να ξέρετε πού θα βγάλει αυτή η υπόθεση.

ΕΥΘ. Ίσως να μη συμβεί τίποτε, Σωκράτη. Εσύ ωστόσο να αντιμετωπίσεις με σύνεση τη δίκη, όπως κι εγώ νομίζω ότι θα κάνω με τη δική μου.

ΣΩ. Ποια είναι η δική σου υπόθεση, Ευθύφρονα; Είσαι κατηγορούμενος ή μήπως ο κατηγορος;

ΕΥΘ. Ο κατηγορος.

ΣΩ. Ποιον κατηγορείς;

ΕΥΘ. Κατηγορώ κάποιον τον οποίο όποιος τον κατηγορεί μπορεί να θεωρηθεί για παράφρων.

ΣΩ. Τι λες; Μήπως κατηγορείς κάναν πετούμενο;

ΕΥΘ. Στην κατάσταση του του λείπουν πολλά για να μπορεί να πετάξει. Είναι πολύ γέρος.

ΣΩ. Ποιος είναι αυτός;

ΕΥΘ. Ο πατέρας μου.

ΣΩ. Ο δικός σου πατέρας, παμμέγιστε;

ΕΥΘ. Ακριβώς.

ΣΩ. Ποιο έγκλημα έχει κάνει; Γιατί τον κατηγορείς;

ΕΥΘ. Έχει διαπράξει φόνο, Σωκράτη.

ΣΩ. Μα τον Ηρακλή, όντως, Ευθύφρονα, οι περισσότεροι δεν ξέρουν ποιο είναι το σωστό σ' αυτές τις περιπτώσεις. Δεν μπορεί να συμπεριφερθεί σωστά ο πρώτος τυχών. Χρειάζεται να κουβαλάς πολλή σοφία.

ΕΥΘ. Μα τον Δία, όντως πολλή, Σωκράτη.

ΣΩ. Είναι συγγενής σου αυτός που σκότωσε ο πατέ-

ρας σου; Μάλλον δεν χρειάζεται να ρωτώ. Δεν θα τον κυνηγούσες για τον φόνο κάποιου ξένου.

ΕΥΘ. Είναι γελοίο, Σωκράτη, να θεωρείς πως διαφέρει ο νεκρός συγγενής από τον ξένο. Το μόνο που πρέπει να συγκρατήσεις είναι αν τον σκότωσε δικαίως όποιος τον σκότωσε, και εάν μεν τον σκότωσε δικαίως, να τον αφήσεις, αν όχι να τον καταδιώξεις, ακόμα κι αν τρως μαζί του στο ίδιο τραπέζι και ζεις κάτω απ' την ίδια στέγη. Γιατί το μίσος παραμένει εξίσου ισχυρό αν τον συναναστρέφεις γνωρίζοντας τι έχει κάνει, και δεν εξαγνίσεις και τον εαυτό σου και εκείνον δικάζοντάς τον. Αυτός, λοιπόν, που πέθανε ήταν υπάλληλός μου και επειδή είχαμε πάει στη Νάξο για να φροντίσουμε τις καλλιέργειές μας, έμενε κι αυτός εκεί μαζί μας. Μέθυσε τότε και θύμωσε με κάποιον δούλο μας και τον έσφαξε. Ο πατέρας τον έδωσε χεροπόδαρα κι αφού τον έριξε σ' ένα χαντάκι έστειλε κάποιον για να ρωτήσει τον εξηγητή⁴ τι πρέπει να κάνει. Εν τω μεταξύ τον παραμέλησε και τον παράτησε δεμένο, με τη λογική ότι είναι δολοφόνος και δεν έχει καμία σημασία αν θα πεθάνει. Όπερ και εγένετο. Πέθανε από την πείνα, το κρύο και τις αλυσίδες του, προτού προλάβει να επιστρέψει από τον εξηγητή ο απεσταλμένος του. Γι' αυτό, λοιπόν, έχουν θυμώσει και ο πατέρας και οι άλλοι συγγενείς, επειδή εγώ κυνηγάω τώρα τον πατέρα μου για τον φόνο του δολοφόνου, ενώ εκείνος δεν τον σκότωσε, όπως ισχυρίζονται, και ενώ, ακόμα κι αν τον είχε σκοτώσει, δεν έπρεπε να τον φροντίσει επειδή το

θύμα ήταν δολοφόνος. Διότι θεωρούν ανοσιούργημα να σέρνει ο γιος τον πατέρα στα δικαστήρια, επειδή δεν ξέρουν, Σωκράτη, πώς αντιλαμβάνονται οι θεοί το όσιο και το ανόσιο.

ΣΩ. Κι εσύ, μα τον Δία, Ευθύφρονα, πιστεύεις πως ξέρεις με τέτοια ακρίβεια τα θεϊκά πράγματα και ποια είναι τα όσια και ποια τα ανόσια; Δεν φοβάσαι μήπως, εφόσον έγιναν τα πράγματα όπως τα λες, αν κάνεις μήνυση στον πατέρα σου διαπράξεις κάποιο ανοσιούργημα;

ΕΥΘ. Δεν θα άξιζα τίποτε, Σωκράτη, και δεν θα διέφερε σε τίποτε ο Ευθύφρων από το πλήθος των ανθρώπων, αν δεν τα γνώριζα όλα αυτά με ακρίβεια.

ΣΩ. Είσαι φοβερός, Ευθύφρονα. Εγώ, λοιπόν, το καλύτερο που έχω να κάνω είναι να γίνω μαθητής σου και πριν εκδικαστεί η γραφή του Μέλητου να τον προκαλέσω επί τούτου και να του πω ότι και παλαιότερα θεωρούσα πολύ σημαντική τη γνώση των θεϊκών πραγμάτων και τώρα, επειδή εκείνος λέει ότι αμαρτάνω αφού αυτοσχεδιάζω και καινοτομώ με τις θεϊκές υποθέσεις, έγινα μαθητής σου. Και θα μπορούσα να του πω: «Μέλητε, αν συμφωνείς ότι ο Ευθύφρων είναι σοφός σ' αυτόν τον τομέα, παραδέξου πως κι εγώ σκέφτομαι σωστά και μη με σέρνεις στα δικαστήρια. Αν όχι, τότε να δικάσεις πριν από μένα εκείνον που είναι ο δάσκαλός μου επειδή μας διαφθείρει εμάς τους γεροντότερους, εμένα και τον πατέρα του, εμένα διδάσκοντάς με και εκείνον νουθετώντας τον και τιμωρώντας τον». Κι αν

δεν τον πείσω να αποσύρει τη γραφή του ή να την καταθέσει εναντίον σου, δεν θα μπορούσα να τον προκαλέσω στο δικαστήριο λέγοντας ακριβώς τα ίδια;

ΕΥΘ. Ναι, μα τον Δία, Σωκράτη, και αν επιχειρήσει να καταθέσει γραφή εναντίον μου, νομίζω πως θα εντόπιζα τις αδυναμίες του και θα τον ανάγκαζα να απολογηθεί εκείνος αντί για μένα στο δικαστήριο.

ΣΩ. Κι εγώ λοιπόν, αγαπητέ φίλε, γνωρίζοντάς τα αυτά επιθυμώ να γίνω μαθητής σου, επειδή ξέρω ότι ούτε ο Μέλητος ούτε και κανένας άλλος πιστεύει πως μπορεί να διαβάσει τη σκέψη σου, τη δική μου όμως τη διάβασε με τόση ενάργεια και τόσο γρήγορα, ώστε να με κατηγορήσει για ασέβεια. Ήρθε η ώρα όμως, μα τον Δία, να μου εξηγήσεις αυτό που μόλις τώρα ισχυρίστηκες πως γνωρίζεις με τέτοια σαφήνεια. Ποιο, λοιπόν, λες ότι είναι το ευσεβές και ποιο το ασεβές, είτε έχει να κάνει με τον φόνο είτε με οτιδήποτε άλλο; Μήπως το όσιο δεν είναι ταυτόσημο, σε κάθε περίπτωση, ίδιο με τον εαυτό του; Μήπως η ανόσια πράξη δεν είναι αντίθετη με κάθε όσια πράξη; Μήπως το ανόσιο δεν είναι ίδιο με τον εαυτό του και η ανοσιότητα δεν έχει μία μορφή στην οποία συμπεριλαμβάνεται όποια πράξη είναι ανόσια;

ΕΥΘ. Οπωσδήποτε, Σωκράτη.

ΣΩ. Εξήγησέ μου, λοιπόν, τι λες πως είναι όσιο και τι ανόσιο;

ΕΥΘ. Λέω ότι όσιο είναι αυτό που κάνω εγώ τώρα, πως όποιος κι αν είναι αυτός που διαπράττει το αδική-

μα, είτε δολοφόνος, είτε κλέφτης ιερόσυλος, ή οτιδήποτε άλλο κι αν κάνει, πρέπει να διωχθεί ακόμα κι αν είναι ο ίδιος σου ο πατέρας ή η μητέρα σου ή οποιοσδήποτε άλλος. Κι αν δεν τον καταδιώξεις, είναι ανοσιούργημα. Θα δεις, Σωκράτη, θα σου εκθέσω τώρα το αμάχητο τεκμήριο ότι αυτός είναι ο νόμος –το είπα και σε άλλους ότι έτσι είναι το σωστό να γίνονται αυτά τα πράγματα–, να μην υποχωρείς μπροστά στην ασεβεία, όποιος κι αν είναι ο ασεβής. Διότι αυτοί οι ίδιοι άνθρωποι τυχαίνει να πιστεύουν πως ο Δίας είναι ο καλύτερος και ο πιο δίκαιος από όλους τους θεούς και συμφωνούν μ’ αυτόν που έδωσε τον πατέρα του επειδή άδικα καταβρόχθιζε τους γιους του, και εκείνος πάλι είχε ευνουχίσει τον δικό του πατέρα για αντίστοιχους λόγους. Και δυσαρεστούνται μαζί μου επειδή διώκω τον πατέρα μου ο οποίος διέπραξε αδίκημα και κατ’ αυτόν τον τρόπο αυτοί υποστηρίζουν άλλα για τους θεούς και τα αντίθετα για μένα.

Η ΔΙΚΗ ΤΟΥ ΣΩΚΡΑΤΗ

Η δίκη και η καταδίκη του Σωκράτη είναι ένα από τα μεγάλα ερωτηματικά που μας κληροδότησε η Αθήνα του 5ου αιώνα. Ήταν η δίκη του πολιτική; Γιατί ο ίδιος ειρωνεύθηκε τους δικαστές του; Γιατί η Αθήνα –καταπονημένη από τον μακροχρόνιο πόλεμο με τη Σπάρτη, ταπεινωμένη από την ήττα της– πήρε την απόφαση να θανατώσει έναν εβδομηντάχρονο φιλόσοφο;

Τα τρία κείμενα του Πλάτωνα που καταγράφουν τα περιστατικά της δίκης του Σωκράτη συγκαταλέγονται ανάμεσα στα ωραιότερα κείμενα που ζουν στις βιβλιοθήκες μας. Επιπλέον, θα μπορούσε να πει κανείς ότι η Δίκη του Σωκράτη ίσως ήταν η πρώτη δίκη πολιτικής ορθότητας στην ιστορία του δυτικού πολιτισμού. Ο Σωκράτης δεν ήταν πολιτικώς ορθός και η στάση που κράτησε στο δικαστήριο εξακολουθεί να ενοχλεί την πολιτική ορθότητα του νομικού πολιτισμού μας.

Τη χρονική στιγμή που ολόκληρος ο πολιτισμός μας κινδυνεύει να βυθιστεί σ' έναν αέναο κύκλο βίας και ακραίων φανατισμών, η στάση του Σωκράτη μοιάζει με αναγκαία συνθήκη της όποιας ελευθερίας μάς έχει απομείνει. Και γι' αυτό είναι σύγχρονός μας.

*Διαχρονικά έργα σημαντικών συγγραφέων
που συμβάλλουν στην ενίσχυση της κριτικής σκέψης.*